

PANORAMA EUROPA >> NL <> D >>

Sjoerd Cusveller

In de schaduw van de Dom van Keulen vond op 14 oktober 2002 een eerste bijeenkomst plaats van PANORAMA EUROPA. Nederlandse en Duitse experts in het vormgeven van het architectuurbeleid in beide landen wisselden op initiatief van Architectuur Lokaal en het Bondsministerie voor de bouw hun ervaringen uit aan de hand van concrete projecten.

Internationale uitwisseling

In de afgelopen jaren zijn tussen Architectuur Lokaal en verwante organisaties in andere Europese landen steeds meer en steeds intensievere contacten ontstaan. Die contacten hebben inmiddels uitgewezen dat niet alleen in Nederland, maar ook in andere Europese landen behoefte bestaat aan internationale uitwisseling. Naar aanleiding daarvan heeft Architectuur Lokaal in 2001 het initiatief genomen tot het internationale uitwisselingsprogramma PANORAMA EUROPA.

PANORAMA EUROPA is een Europees programma voor een gestructureerde en thematische uitwisseling van ideeën en ervaringen op het terrein van nationaal architectuurbeleid en bouwcultuur. De eerste activiteit in dit verband was de *expertmeeting* NL <> D in Keulen. NL <> D maakt aan Duitse kant deel uit van de intensivering van een openbaar debat over de architectonische kwaliteit van de gebouwde omgeving, zoals in gang gezet door *Initiative Architektur und Baukultur*. Aan Nederlandse kant maakt het evenement deel uit van het architectuurbeleid van de overheid en de daarin geformuleerde wens om tot een internationale uitwisseling van ideeën en ervaringen op dit terrein te komen.

Kwaliteit bovenal

Ondanks de fundamentele verschillen tussen de twee landen is er één gemeenschappelijke noemer. Zowel in Duitsland als in Nederland is het bouwen van grote hoeveelheden vervangen door de ambitie om kwalitatief beter te bouwen. Klasse gaat voor massa. Vanuit deze gemeenschappelijke noemer zijn in nauwe samenwerking met de Duitse partners vier thema's voor de *expertmeeting* geformuleerd, die in evenzoveel werkgroepen zijn uitgediept. De nadruk bij alle

vier de thema's ligt op beleidsinstrumentarium dat de overheid in handen heeft om de architectonische kwaliteit en de ruimtelijke inrichting te verbeteren en op de omstandigheden waaronder dat instrumentarium het meest effectief is. Het overheidsbeleid vormt steeds het kader voor innovatieve projecten. Tijdens NL <> D verwoordden Michael Krautzberger voor Duitsland en Jo Coenen voor Nederland het nationale architectuurbeleid. De uitwerking van het beleid vindt bijna altijd plaats op gemeentelijk niveau. Dit betekent dat de door de centrale overheid geschapen randvoorwaarden niet los kunnen worden gezien van de voorwaarden waaraan de verdere uitwerking ter plekke moet voldoen. Het gaat telkens weer om de wisselwerking tussen programma en praktijk. In de werkgroepen worden daarom steeds concrete projecten aan de orde gesteld.

Nationaal architectuurbeleid

De eerste werkgroep richtte zich op de vraag naar de mogelijkheden en onmogelijkheden van een nationaal architectuurbeleid. Welke betekenis heeft de architectonische cultuur en welke instrumenten worden er gebruikt om haar te versterken? Wie uitgaat van het aantal lokale architectuurcentra in Nederland, komt bij de omrekening naar de Duitse situatie op een behoefte aan ongeveer tweehonderd van dergelijke centra. Een groot aantal Nederlandse stichtingen (Stimuleringsfonds voor Architectuur, Architectuur Lokaal, NAI, European) heeft zijn pendant in uiteenlopende initiatieven op het niveau van de deelstaten in Duitsland. Het concept voor een *Stiftung Baukultur* in Duitsland is volstrekt anders dan in Nederland. Dat heeft alles te maken met het verschil in positie van de centrale overheid in Duitsland en de culturele soevereiniteit van de deelstaten.

De naoorlogse stad

In de tweede werkgroep kwam de problematiek van de vernieuwing van de naoorlogse stad aan de orde. Met het programma *Stadtumbau Ost* wordt voor Duitsland op diverse niveaus onbekend gebied betreden. Het gaat veelal expliciet om de sloop van hele wijken en hun structuren, met name in het oosten van Duitsland. Het programma biedt subsidiemoge-

lijkheden gekoppeld aan een prijsvraag. Prijsvragen kennen in Duitsland, in tegenstelling tot Nederland een wettelijke basis. Een externe, onafhankelijke jury wijst de beste inzendingen aan. Het centrale criterium is hierbij de mate waarin afzonderlijke beleidsonderdelen deel uitmaken van geïntegreerde concepten voor stadsontwikkeling. De opgave voor de vernieuwing van de Westelijke Tuinsteden in Amsterdam is bepalend voor de vraag hoe er wordt omgegaan met het moderne erfgoed en heeft daarom een voorbeeldfunctie. Ook hierbij gaat het om overkoepelende problemen van stedelijke herinrichting, de inbedding van afzonderlijke beleidsonderdelen in een integraal algemeen plan. De tegengestelde uitgangspunten (verdunding versus verdichting) blijken een vruchtbare vergelijking niet in de weg te staan.

Cultureel erfgoed

Het architectuurbeleid ten aanzien van het cultureel erfgoed kwam aan de orde in de derde werkgroep. Hier tekenden zich grote verschillen af tussen de Duitse en de Nederlandse aanpak. De provincie Overijssel heeft een stimuleringsprogramma opgestart dat zich richt op hergebruik van het nog resterende industrieel erfgoed, in navolging van de Duitse ervaringen bij IBA-Emscherpark. De provincie treedt op als kenniscentrum, als katalysator en als bemiddelaar. In het geval van het *Französisches Viertel* in Tübingen speelt de overheid een actieve rol als ontwikkelaar van een oud kazerneterrein en houdt projectontwikkelaars op afstand. Hierdoor was het mogelijk haar doelstellingen te realiseren, namelijk het creëren van een nieuw en gevarieerd stedelijk gebied waarvoor de minder welgestelden een woning te vinden is. Dat laatste kreeg vooral gestalte door het voorrang gegeven aan collectieven van particuliere opdrachtgevers.

Particulier opdrachtgeverschap

Het particuliere opdrachtgeverschap, een *hot item* in Nederland, vormde het thema voor de laatste werkgroep. Bij de nieuwe stadsuitbreidingen van Hannover en Almere kwam de vraag aan de orde naar relatie tussen de homogeniteit van het geheel, of de

wijk, en de heterogeniteit van zijn delen, of de woningen. In beide steden vindt dat zijn weerslag in de discussie over de verhouding tussen variatie en standaardisering. Zowel voor het *wilde wonen* in Almere, als het *Einfamilienhausbüro* in Hannover, wordt het devies gehanteerd van zo gevarieerd als maar mogelijk en zo gestandaardiseerd als nodig is. In beide plaatsen betekent dat ook de introductie van andere taken van de gemeente, namelijk veel minder regulerend en controlerend dan voorheen gebruikelijk. In het kader van de speurtocht naar de verhouding tussen individuele woonvormen en stadsontwikkeling worden in Duitsland en Nederland nieuwe instrumenten ingezet. Hoewel de uitgangspunten hier nauwelijks verschillen, vertonen de procedures en producten wel degelijk grote verschillen.

Internationale contacten

Natuurlijk is het onmogelijk om op één dag de verschillen en de overeenkomsten tussen het Duitse en het Nederlandse architectuurbeleid naar boven te halen, laat staan daar conclusies en aanbeveling aan te verbinden. In die zin moet NL <> D gezien worden als de eerste etappe van PANORAMA EUROPA. De onschatbare waarde zit in de eerste plaats in het versterken van de internationale contacten tussen de hoofdrolspelers in het architectuurbeleid. Juist die internationale contacten zijn onontbeerlijk om de betekenis van een nationaal architectuurbeleid in een Europees perspectief te kunnen plaatsen. Op meer instrumenteel niveau is de kennismaking van vergelijkbare problematieken in Nederland en in Duitsland een bron van inspiratie en een test van de effectiviteit.

NL <> D legde een stevige basis voor PANORAMA EUROPA. NL <> D toonde aan dat de gekozen formule van een *expertmeeting* met veel aandacht voor *good practices* vruchtbaar is. Op de positieve resultaten van de eerste bilaterale bijeenkomst tussen Nederland en Duitsland kan nu voortgebouwd worden. PANORAMA EUROPA kan geleidelijk groeien. Het programma zal zich in de komende jaren verder ontwikkelen met partners uit andere landen. Zo is voor de organisatie van een mogelijke tweede uitwisseling NL <> B het eerste contact gelegd met Vlaanderen.

PANORAMA »NL«D» EUROPA

Informatie

PANORAMA NL <> D is een initiatief van Architectuur Lokaal, in samenwerking met het Bundesministerium für Verkehr-, Bau- und Wohnungswesen. Het project werd gerealiseerd i.s.m. S@M stedenbouw architectuurmanagement uit Amsterdam en Raum-bureau Stuttgart

Architectuur Lokaal
E info@arch-lokaal.nl
W www.arch-lokaal.nl